Beytulhikme Int J Phil 16 (2) 2026
Doi: 10.29228/beytulhikme.90452
Research Article: 785-811

Freud'da Nachträglichkeit'ın Varoluşsal Anlamı

The Existential Meaning of Nachträglichkeit in Freud

AYSUN GÜR
Aydın Adnan Menderes University

Received: 08.04.2026 | Accepted: 24.06.2026

Abstract: This article is an attempt to read Freud's concept of Nachträglichkeit existentially. According to Freud, past memories are not traumatic in themselves, but become traumatic in light of subsequent experiences. Similarly, traumatic experiences in the present are revealed through the deferred meanings of past memories in the future. Therefore, *Nachträglichkeit* is interpreted both as a forward movement/deferred activity and as a backward movement/retrospective activity. Our oldest and most powerful memories from our past are repressed because they cannot be translated due to our mental, linguistic, and sexual immaturity. In the context of *Nachträglichkeit*, this is called an unclaimed experience, a missed encounter, and the Ego builds its existence upon these. Thus, *Nachträglichkeit* reveals our existential origin through its expressions on the relationships between infancy and adulthood, subject and world, past, present and future, unconscious and conscious, the Ego and the It, fantasy and fiction, and thought and emotion.

Keywords: Nachträglichkeit, drive, unconscious, translation, repression, world, meaning.

✉ Aysun Gür
Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Felsefe Bölümü
09010, Aydın, Türkiye | aysun.gur@adu.edu.tr

Giriş

İnsan varoluşsal olarak, dünya içindeki deneyimleriyle kendini inşa eden bir varolandır. Bu deneyimlerin bir kısmı ise travmatiktir. İşte Freud'un *Nachträglichkeit*[1] kavramı, travmatik deneyimlerin ortaya çıkışını, bastırılanların bıraktığı bellek izleri ve duygusal yoğunluk ile bunları çağrıştıran deneyimlerin karşılıklı olarak birbirini çeviriye uğratmasıyla açıklar. Bellek izlerine yakından bakıldığındaysa, bebeğin çevresiyle kurduğu ilişki bağlamının ve dürtüsel alırlığının önemi ortaya çıkar; çünkü bebeklik en eski, güçlü ve kökensel bellek izlerinin oluştuğu dönemdir. Bu süreçte çok fazla bastırma ve çeviri başarısızlığı yaşanır; çünkü hem bebeğin anlayışı gerçeklik yerine haz ilkesi tarafından şekillenmekte hem de dürtü bastırılabilse bile, geriye anının duygusal yoğunluğu kalmaktadır. Bu duygusal yoğunluk ise, tanıdık yolların tekrarı yoluyla geleceğe taşınırarak tüm yeni deneyimlere eşlik eder. Bunlar bilinçdışı düzeyde yaşanır ve Benin yapabilecekleri sınırlıdır. *Nachträglichkeit* kavramına yönelik bu soruşturma, bebeklik-yetişkinlik, özne-dünya, geçmiş-şimdi-gelecek, bilinçdışı-bilinç, Ben-O, gerçeklik-kurgu ve düşünce-duygu arasındaki ilişkilere dair, bize varoluşsal düzeyde açılımlar sunabilir.

1. Başlangıçtaki Kurgusallık

Freud "normal" bir yaşantıyı bozan/kıran psikolojik hastalıkların tedavisinin imkanından yola çıkar. Bu nedenle bakışını insan yaşamının başlangıcına yöneltir. Bir bebek yakın çevresiyle -özellikle anne babasıyla-

[1] Laplanche'a göre *Nachträglichkeit* için İngilizce veya Fransızca'da tek bir terim bulamayız; çünkü Freud'da *Nachträglichkeit* üç farklı anlam taşır: İlk olarak, daha sonranın zamansal anlamını üstlenir. İkincisi, zamanın yönünü geçmişten geleceğe doğru takip eden, deterministik bir anlayıştır. Üçüncüsü ise, gelecekten veya şimdiden geçmişe doğru ilerleyen, retrospektif veya hermeneutik anlayıştır (Laplanche, 2005, ss. 265-266). Bu yüzden İngilizce ve Fransızca çevirilerinde, Almanca orjinalindeki iki yönlü zamansal hareketi içeren bir karşılık yoktur ve farklı çevirilerle, iki yönden biri ifade edilir. Aynı sorun Türkçeye ertelenmiş eylem, ertelenmiş etkinlik, sonradanlık, sonradan etki, sonradan anlamlandırma şeklindeki çevirilerde de bulunur. Burada önerilen ardında(n)lık sözcüğü ise, farklı imkanlar taşır: Ard sözcüğü, yer, yurt toprak, bir şeyin arka tarafı ve yüzü, bir şeyin arkasındaki boşluk, hareketli bir dizinin en arka kısmı anlamlarıyla, geçmişteki anıyla yeni anı *arasındaki ilişkiyi dinamik ve mekansal terimlerle* ifade etme şansına sahiptir. Ardıl sözcüğü ise *zamansal olarak sonra* gelmeyi ifade eder. Üstelik ardına düşmek deyimi de önceki yoldan giderek -izleri takip ederek- aynını yapmak anlamıyla *geleceğe doğru* zamansal hareketi işaret ederken, ardına düşülecek şeyle ilişkinin sürekliliğini gerektiren, *geçmişe doğru* zamansal hareketi de içinde taşır. Tüm bu anlam katlarıyla ardında(n)lık hem *önceki anının ardından gelen anıyla, gelecekte anlamını* açmasını hem de *şimdiki anının, önceki anının ardından gelerek, onun anlamını geriye dönük olarak* değiştirmesini ifade edebilir.

kurduğu ilk ilişki sırasında, onların sunduklarını, sunum bağlamı dışında ve Oidipus kompleksi bağlamında alır. Dolayısıyla bebekle diğerleri arasındaki ilişki, gerçeklikle kurgunun karışmasıyla, fanteziye dayalı olarak inşa olur. Buna, aralarındaki sevgi ilişkisindeki iki eğilimin -sevecenlik ve tensellik- bebekte çoğu zaman birbirine karışması da eklenir. Bu süreçte ebeveynler, bebeğin/çocuğun Oidipus kompleksine katkı sunabilirlerse de onun oluşmasını engelleyemezler. Bebeğin daha sonra gelişen Ben(liğ)i gerçeklik ilkesi lehine ve Üst-benin desteğiyle, kompleksin üstesinden gel(ebil)ir.

Freud'un bebeklik ve ilk çocukluk çağındaki cinselliğin yapısıyla ilgili ileri sürdüğü iki teoriden *ilki, baştan çıkarma teorisidir*. Ona göre, ergenlik öncesi pasif bir cinsel deneyim, histerinin spesifik nedenidir. O, on üç histeri vakasında tam bir psikanaliz gerçekleştirdikten sonra her birindeki ortak olayın, bir yetişkin tarafından gerçekleştirilen baştan çıkarma eylemi olduğunu görür (Freud, 1896b, s. 152). Burada yetişkinler yelpazesinin içine ebeveylerin yanı sıra bakıcılar, öğretmenler, kardeşler, kuzenler, tanıdıklar da girer. Ancak Freud çok geçmeden buna bir hata der ve kadın hastaların *neredeyse hepsinin* babaları tarafından baştan çıkarılmasının, nevrozun evrensel nedeni olduğuna dair inancından, hastaların uydurması veya kendi yanlış anlaması olduğunu düşünerek, vazgeçer. Eğer baştan çıkarma hikayeleri ve onlara dayanan travmalar gerçekliğe dayanmıyor (Freud, 1925, s. 34) ve histerik bireyler semptomlarını kurgusal travmalara dayandırıyorlarsa, ortaya çıkan yeni gerçek, çocukluğun ilk yıllarındaki otoerotik aktiviteyi örtbas etmek, süslemek ve daha yüksek bir düzeye çıkarmak amacıyla, bu sahneleri fantezide yarattıklarıdır (Freud, 1914, ss. 16-17).[2] Bu bağlamda, babanın baştan çıkarma fantezisi, kadınlarda tipik Oedipus kompleksinin ifadesi olarak görülür (Freud, 1933, s. 128). Dolayısıyla *ikinci teori*, çocuksu bir cinsellik varsayımına dayanır; bu çocuksu cinsellik ise, Oidipus kompleksi zemininde kurulan *fantezilerle açığa çıkar*. Burada amaç, kompleksin doğru

[2] Bu konu daha sonra Ferenczi ile ayrı düşmelerine neden olur; çünkü Frenczi bebeklik ve çocuklukta sanılandan çok daha fazla cinsel suç ve şiddet içeren olayın yaşandığını, çocukların tahmin edilenden çok daha sık gerçek tacize veya tecavüze maruz kaldığını söyler (Ferenczi, 1932, s. 201). Ancak Freud'un baştan çıkarma yerine fantezi teorisi lehine kullandığı argümanların, göründüğü kadar ikna edici olmadığı ve onun aile içi taciz ve tecavüz oranlarından haberdar olduğu da ileri sürülmüştür (Zepf&Zepf, 2011, ss. 291-294). Freud çocuklukta yaşanan cinsel suç ve şiddet içeren olaylardan haberdardır, fakat nevrozun tek bir nedene -baba tacizine- dayanmasını şüpheli bulur.

olup olmadığını tartışmaktan ziyade, ikinci cinsellik teorisini -fantezi teorisini- anlaşılır kılmaktır.

Freud *Oidipus efsanesinden*[3] ilk kez 15 Ekim 1897'de Fliess'e yazdığı mektupta bahseder: "Kendi durumumda da anneme aşık olup babamı kıskanma olgusunu buldum ve şimdi bunu (...) erken çocukluk dönemine ait evrensel bir olay olarak görüyorum" der; çünkü *Oedipus efsanesi*, herkesin varlığını kendi içinde hissettiği için tanıdığı bir zorlamayı dile getirir (Masson, 1985, s. 271). Ona göre erkek çocuğu, çok erken bir yaşta anne memesine bağlılığından yola çıkar ve bir nesne seçiminin prototipi olarak annesine yönelik bir nesne yatırımı geliştirir. Babasıyla da özdeşleşme yoluyla bağ kurar. Bu iki ilişki bir süre yan yana ilerler ta ki, çocuğun anneye karşı "cinsel istekleri" güçlenip, babanın da bu istekler önünde bir engel olduğu algılanana kadar. İşte o zaman Oedipus kompleksi ortaya çıkar ve baba özdeşleşmesi düşmanca bir renk kazanarak, annenin hayatındaki yerini alabilmek için, babayı ortadan kaldırma dileğine dönüşür. O andan başlayarak babayla ilişkiler *çift değerlidir*. İşte babaya karşı çift değerli tutum ve anneye karşı sevgi dolu *nesne ilişkisi*, erkek çocuğu için kompleksin içeriğini oluşturur. Oedipus kompleksinin yok olmasıyla birlikte anneye yönelik nesne yatırımının da terk edilmesi gerekir. Onun yeri iki yoldan biriyle, anne ya da babayla özdeşleşmenin yoğunlaşmasıyla doldurulur. Küçük kızın Oedipus tutumu da anneyle özdeşleşmenin güçlenmesine yönelir. Böylece Oedipus kompleksinin egemenliğindeki cinsel aşamanın en genel sonucunun, bu iki özdeşleşmenin bir şekilde birleşmesinden oluşan Ben tortusu olduğu varsayılabilir (Freud, 1923, s. 260). Burada ruh, bağımsız bir iç dünya olarak kavramsallaştırılır (Heidegger, 2001, ss. 172). Varoluşsal açıdan baktığımızda, *insan dünya içinde bir varolandır* ve kendini oradaki varolanlarla kurduğu ilişkilerle gerçekleştirir. Freud'da ise vurgu, içinde yaşadığımız bir dünyaya değil, iç dünyamızadır.

Bu, hem özne-nesne hem de ruh-beden ayrımının sürdürülmesi anlamına gelir. Bununla birlikte, Freud'un görüşleri, birkaç istisna dışında, varoluşçu filozofların "ihmal ettiği" bebeklik, cinsellik ve bedenlilik

[3] Bir karakter olarak Oidipus Freud'un yazılarında ilk kez 1900 yılında Rüyaların Yorumu'nda yer alır. Ancak Oidipus kompleksinden ilk söz edişi 1910 yılında İnsanların Seçtiği Özel Bir Nesne Türü (Aşkın Psikolojisine Katkılar I) metnidir. Daha sonra çok yerde karşımıza çıkacaktır.

konusunu tartışmaya dahil etmemiz için bir fırsat olarak görülebilir.

Bu kompleks çocuğun, genellikle yeni bir erkek veya kız kardeşinin doğumuyla uyanan merakı nedeniyle, ebeveynlerine ve kardeşlerine karşı duyduğu hem şefkatli hem de düşmanca en erken dürtülerini içerir (Freud, 1909b, s. 208). Fenomenolojik olarak, bebek çevresini onlarla kurduğu ilişkilerin açıklığında görür; kardeş, anne veya baba, bebeğin sevdiği ya da nefret ettiği *kişi olarak görünür*; çünkü bu dünyadaki tüm karşılaşmalarımız bir ruh halinde gerçekleşir. Büyük olasılıkla anne babaların çoğu kızlarının babayla, oğullarının anneyle evleneceğini kendi kulaklarıyla duymuştur. Eğer böyleyse, bebeğin ilk ilişkilerinden kalanlar, kaçınılmaz olarak gerçeklikle kurgunun karışmasından oluşur: Anneyle veya babayla birlikte olma fantezisi. Peki anne babayla kurulan sevgi ilişkisi, çocuksu cinselliği ve fantezileri nasıl etkiler?

Bir sevgi bağında normal bir sevgi ilişkisini sağlamak için birleşmesi gereken iki eğilim, sevecen/şefkatli (*zärtlich/affectionate*) ve tensel/bedensel (*sinnlich/sensual*) eğilim olarak ayırt edilebilir. Sevecen eğilim ikisinden daha eskisi olup, çocukluğun en erken yıllarından kaynaklanır; *kendini koruma dürtüsünün* çıkarları temelinde oluşur ve aile üyeleriyle bakıcılara yönelir. Yine de en başından itibaren *cinsel dürtülerden* katkılar taşır ve bebeğin birincil nesne seçimine karşılık gelir.[4] İlk yıllarda etkili olsa da ergenlik çağında güçlenen tensel eğilim ise, önceki yolları izleyerek, ilk çocukluk seçiminin nesnelerine artık çok daha güçlü libido kotalarıyla bağlanmaktan geri kalmaz. Ancak burada, ensest karşıtı bariyerle kurulan engellerle karşılaşır. Sonuç olarak, gerçekte uygun olmayan bu nesnelerden uzaklaşarak, gerçek bir cinsel yaşam sürdürülebileceği -eski modele göre seçtiği- yabancı insanlara yönelir (Freud, 1912, ss. 180-181). Öyleyse ilerleyen yaşlarda seçtiğimiz sevgi nesneleri ve onlarla ilişkimizde hissettiğimiz haz ya da hoşnutsuzluk, endişe veya güven duyguları, eski hafıza izlerine ve onlara eşlik eden duygulara dayanır. Bu ise seçimlerimizin şekillenmesinde bilincin yanı sıra, aslında farkında olmadığımız -bilinçdışı- süreçlerin de etkisi olduğunu gösterir.

İşte çocukla ilgilenen anne babanın ve diğerlerinin sergilediği sevgi, çocukta Oedipus kompleksinin uyandırılmasına ön ayak olup, daha sonraki

[4] Cinsel dürtüler ve ben(i koruma) dürtüleri, Freud'un birinci dürtü anlayışındaki dürtü ayrımını ifade eder.

gelişiminde destekleyici bir rol oynar (Freud, 1912, ss. 180-181). Freud'a göre "ebeveynlerin kendileri de cinsel çekim dürtüsüne uyarak, çocuğun Oedipus tavrının uyanışında belirleyici bir etkiye sahip olurlar ve birden fazla çocuk varsa baba, küçük kızına ve anne de oğluna olan daha büyük sevgisini en açık şekilde gösterir. Ancak çocuklardaki Oedipus kompleksinin kendiliğinden gelişen doğası, bu faktörle bile ciddi anlamda sarsılamaz" (Freud, 1917a, s. 333); çünkü kompleks dışsal uyaranlardan doğmaz. Başlangıçta hem sevecen sevgiyle tensel sevgi hem de gerçeklikle kurgu birbirine karışır; en eski bellek izleri ve hissedilen duygular, kurgularla iç içe geçer. Bunda en büyük payın, gerçeklik ilkesi yerine haz ilkesine bağlı olan dürtülere ait olduğu söylenebilir; çünkü bebeğin alırlığı dürtüler, yani haz ile hoşnutsuzluk veya gerilim ile tatmin düzeyinde gerçekleşir. O halde başlangıcın kurgusallığına, ilk adımların karanlıkta atılması eklenir.

2. Karanlıkta İlk Adımlar

İnsan yavrusu, doğumdan itibaren dürtülerinin baskısını hisseder. Tatmin peşinde koşan çeşitli dürtü sunumlarına karşı gerçekleştirilen birincil bastırma, bir çeviri başarısızlığı olup, dürtü sunumunun bilince çıkmasına izin vermeme ve onu *bilinçdışına* itmedir; sunum/temsilci/fikir/tasarım (*Vorstellung)* çevrilemeyerek bastırılır. Şimdi bastırılanlar bilince çıkamayıp, kelime sunumlarına çevirisi yapıl(a)mayan şey sunumları olarak O'da kalırlar. Aynı zamanda, yaşadığımız (tanıdık, eski, bütünsel) anlamlılık bağlamına oturmayarak bizi huzursuz eden ve daha önceki bellek izini veya duyguyu çağrıştıran şeyler de bastırılarak *bilinçdışına* gönderilir ki, bu da ikincil bastırmadır. Öyleyse *bilincin bilinçdışıyla* ve *Benin O'yla* ilişkisi, çeviri başarısı(zlığı)nı anlamamıza katkı sunar.

Freud'a göre dürtünün (*Trieb/drive*) özü şiddetle arzulamaktır *(Drang)*. O halde dürtüler bizi *bir etkinlik içine sokar*. Arzu içeren dürtünün bu etkinlikteki amacı *(Ziel)* da her durumda tatmin/hoşnutluk duygusu/doyumdur *(Befriedigung)* ve sadece dürtünün kaynağındaki uyarılma durumunun/gerilimin ortadan kaldırılmasıyla elde edilebilir. Bir dürtünün kaynağı *(Quelle)* ise, bedenin bir bölümünde veya bir organda meydana gelen ve uyarısı zihinsel yaşamda temsil edilen somatik -açlık gibi- bir süreçtir. Şimdi iki şey dikkat çeker: Bir dürtü somatik bir kaynaktan gelse bile, bilinç düzeyinde yalnızca amaçlarıyla tanınır (Freud, 1914, ss. 122-123) ve bir dürtü asla bilincin nesnesi olamaz, yalnızca onu temsil eden sunum, bilincin nesnesi

olabilir. Eğer dürtü bir sunuma bağlanmasaydı veya duygusal bir durum olarak kendini göstermeseydi, onun hakkında hiçbir şey bilemezdik (Freud, 1915b, ss. 275-276). Böylece, iptal edilemeyen veya inkar edilemeyen ontolojik bir a priori haline gelen dürtüyü, kendi başına asla bilemeyiz, yalnızca psişik bir sunum olarak bilebiliriz (Mill, 2004, s. 142). "Öyleyse Kant'ın bizi algımızın öznel koşulluluğunu göz ardı etmememiz ve algımızı bilinemez olanla özdeş görmememiz konusunda uyardığı gibi, psikanaliz de bilinçli algıyı, nesnesi olan bilinçsiz ruhsal süreçle ikame etmememiz konusunda uyarıda bulunur. Tıpkı fiziksel dünyanın bize göründüğü gibi var olmaması gibi, psikolojik dünya da öyle olmayabilir" (Freud, 1915b, s. 270). Başka türlü söylenirse fiziksel olan gibi, ruhsal olan da gerçekte bize göründüğü gibi olmak zorunda değildir. Bu Freud'un Kopernik devrimidir: Dürtü kendi başına bilinemez, sunumuyla tanınır. Başka türlü söylenirse, hakkında bilgiye sahip olduğumuz *dürtünün kendisi değil, dürtü fenomenidir*. Bu bağlamda Kant'ın dış dünya için söylediğini, Freud iç dünya için söyler.

Peki ama dürtüler nerededir? Dürtüler, öncelikle bedensel varlıklar oluşumuzdan kaynaklandıkları için, O'dadırlar. Ayrıca bilince çıkmak isteyen dürtü sunumlarının bastırılarak gönderildiği bilinçdışındadırlar. Dürtülerin bilinçdışında olduğu görüşü, Freud'un *topografik kavrayışının* yer aldığı ve ön bilinç *(Vorbewusstsein)*, bilinç *(Bewusstsein)*, bilinçdışı (*Unbewußte)* ayrımının yapıldığı *Bilinçdışı* metninde bulunabilir. Freud'a göre bilinçdışı iki tür olup, bir yandan yalnızca gizli, *geçici olarak bilinçsiz* olan ve bilinçli olanlardan başka hiçbir açıdan farklı olmayan eylemleri anlatır ki, buna ön bilinç denir. Öte yandan, bilinçli hale gelirlerse, bilinçli süreçlerle bir karşıtlık içinde görünmeleri kaçınılmaz olan, bastırılmış süreçleri içerir ki, bu da bilinçdışıdır (Freud, 1915b, ss. 270-271). Psikanalizden öğrendiğimiz üzere, bastırma sürecinin özü, dürtüyü temsil eden bir sunumu ortadan kaldırmak veya yok etmek olmayıp, onun bilinçli hale gelmesini engellemektir. Aynı şekilde, bastırmanın duygu(lanım)ların gelişmesini engellemeyi başardığı her durumda, bu duygulanımlar da -düşünceler gibi- bilinçdışı olur (Freud, 1915b, ss. 264, 277). Öyleyse dürtü sunumlarının bulunduğu bilinçdışıyla ilişkiler, iç dünyayla ilk ilişkilerimizin bilinçdışı düzeyde yaşandığını gösterir. Dürtülerin bizi içerden iterek eyleme sevketmesi, Dasein karşılaştığı varlıklara doğru çekilmesiyle karşıtlık içindedir.

İşte bilinçdışının çekirdeği de yatırımlarını boşaltmaya/enerjilerini

açığa çıkarmaya çalışan dürtü sunumlarından, yani arzulu uyarıcılardan *(Wunschregungen)* oluşur. Bu dürtüler, karşılıklı çelişkiden muaftır ve amaçları zıt görünen iki dürtü, birbirini azaltmak veya iptal etmek yerine, bir ara amaçta uzlaşabilir. Bilincin aksine bilinçdışı sisteminde zaman, zamanın geçmesiyle değişme ve zamanla ilgili hiçbir referans olmadığı gibi, şüphe ile olumsuzluğa da yer yoktur. Ayrıca bilinçdışı, bilincin gerçeklik ilkesi yerine, haz ilkesine tabidir (Freud, 1915b, ss. 286-287). Bu bağlamda, daha önce bilinçli nesne sunumu (*Objektvorstellung*) olarak adlandırmamıza izin verilen şey, artık kelime sunumu (*Wortvorstellung*) ve şey sunumu (*Sachvorstellung*) olarak ikiye ayrılır. Şimdi ***bilinçli sunum, şey sunumu ve ona ait kelime sunumundan oluşurken, bilinçdışı yalnızca şey sunumlarından oluşmakta olup***, ilk gerçek şey yatırımlarını içerir. İşte kelime sunumu içermeyen bilinçdışı süreçler, kendi başlarına kavranamayıp, ancak rüyalar ve nevroz koşulları altında kavranabilir hale gelirler (Freud, 1915b, ss. 286, 300). Başka türlü söylenirse, ***bilinçte dile gelemeyip,*** semboller ve semptomlarla vb görünür olurlar. Bu anlatıda ***bilinçdışı, bastırılanların gönderildiği, sonradan oluşmuş bir yer*** gibi anlaşılır. Ön bilinç bir ara evredir ve tam olarak bilinçdışı sayılmaz. Bilinç ise, kelime sunumlarına, zamana ve mekana, mantıksallığa ve farkındalığa sahip oluşuyla diğerlerinden ayrılır. ***Şimdi bilinç ve bilinçdışı birbirine karşıt olur.*** O halde iki varolma tarzından söz ediyoruz; bilinçdışındaki şey sunumlarının resimsel varlığı ve bilinçteki şey artı kelime sunumlarının dilsel varlığı. Ancak Freud daha sonra, bilinç ve bilinçdışının böyle keskin çizgilerle ayrılamayacağını görür. Topografik eski kavrayışın yerini, yapısal kavrayış alır.

Dürtülerin O'da olduğu görüşü, Freud'un yapısal kavrayışının yer aldığı ve O *(das Es),* Ben (*Ich*), Üst-ben *(Über-Ich)* ayrımının yapıldığı metinlerinde bulunabilir. Freud, algı sisteminden kaynaklanan ve başlangıçta bilinç öncesi olan varlığa Ben, bilinçdışı gibi davranan diğer ruhsal şeye (*das andere Psychische*) de -Groddeck'in önerisine uyarak- O adını vermeyi önerir (Freud, 1923, s. 251). Bundan böyle, Bene yabancı olan zihinsel bölgeye bilinçdışı adını vermeye hakkımız yoktur, çünkü ***bilinçdışı olma özelliği*** sadece onunla sınırlı değildir. Şimdi bu kişisel olmayan zamir (*Es*),[5] zihnin bu bölgesinin temel özelliği olan, ***Bene yabancı olmayı*** ifade etmek için özellikle

[5] *Das Es*'in nötr gramer cinsiyeti, büyük harfle yazılmış bir isim olarak kullanılarak, kişisel olmayışını pekiştirir; İngilizcedeki 'the It' gibi (Fletcher, 2017, s. 114). Türkçe kullanımda da kişisellikten uzaklığı görünür kılmak için, id yerine O diye çevrilmiştir.

uygun görünür. İşte Üst-ben, Ben ve O, bireyin zihinsel yapısını böldüğümüz üç bölgedir. Böylelikle O'ya bilinç dışı olmasından başka özellikler de atfedilebilecek olmasının yanı sıra, Benin ve Üst-benin bazı kısımlarının, aynı ilk(s)el ve irrasyonel (*primitiven und irrationellen*) özelliklere sahip olmaksızın, bilinçdışı olabilme olasılığı kabul edilir (Freud, 1933, s. 81). *Artık bilinçdışı* sonradan oluşmuş bir yer olmayıp, aksine, üç zihinsel bölgeye de uygulanabilen bir niteliğe dönüşür ve *alanı hayli genişler. Bundan böyle, bilinçdışını dışarıda bırakan bir bilinçten ve iç dünyasıyla ilişkisinden bağımsız bir Benden söz edemeyiz*. Bu hem varoluşsal hem de fenomenolojik açıdan önemlidir.

Yapısal kavrayıştaki bu değişiklikle öne çıkan O olur; çünkü Freud'a göre varlığımızın çekirdeği (*Den Kern unseres Wesens*), dış dünyayla doğrudan etkileşime girmeyen, dürtülerin aracılığıyla bilgimize sunulan *karanlık O'dur*. O, birleşik bir iradeden yoksun olarak, içinde organik dürtüleri barındırır. Bunlar değişen oranlarda iki temel güç olan Eros ve ölüm (*Eros und Destruktion*)[6] dürtüsünün mücadelesinden oluşmakta olup, organlarla olan ilişkileriyle birbirlerinden farklılaşırlar. Bu dürtülerin tek amacı, dış nesnelerin kullanımı yoluyla meydana gelecek tatmin duygusu/hoşnutluk/doyumdur (Freud, 1938, s. 128). Boşaltılmak için bağıran yabancı uyarılmaların gücü altında, huzursuzluk ve kargaşa O'nun doğasıdır (Mill, 2004, s. 128). Tıpkı kartezyen öznenin varlığının, özne ile temsiller arasında varsayılan çok özel bir ilişkinin varlığına dayanması ve bu ilişkinin özneyi dünyanın ve zamanın dışına itmesi (Pearl, 2013, s. 21) gibi, Freud'da da Benin varlığı, O'daki dürtü sunumlarıyla kendisi arasındaki özel bir ilişkiye dayanır ve bu ilişki Beni iç dünyaya ve zamanın dışına atar. Bu anlatı da ilki kadar eleştiriye açıktır. Yine de düşünen özneyle dış dünyanın uzaklığına burada rastlanmaz; çünkü Ben iç dünyadadır. Descartes'taki özneyle dış dünyanın benzemezliği de burada yoktur; çünkü her ne kadar O Bene yabancı, karanlık ve kaotik de olsa, Ben O'dan ayrı değildir, onun gerçeklikle ilişki kuran yüzeyidir.

Freud doğrudan bilemediği için benzetmelerle yaklaştığı O'ya kaos, kaynayan heyecanlarla dolu bir kazan der; O, bedensel olana açık, dürtülerle yönlendirilen, enerji dolu bir yapıdır. Orada olan tek şey, haz ilkesinin tüm süreçlere hakim olduğu, tatmini arayan dürtüsel enerjilerdir. O,

[6] Eros ve ölüm dürtüleri, Freud'un ikinci dürtü anlayışındaki dürtü ayrımını ifade eder.

kişiliğimizin karanlık, *erişilemez bir parçasıdır*; hakkında bildiklerimizin çoğu, rüya çalışmaları ve nevrotik semptomların oluşumu üzerine yaptığımız çalışmalardan öğrendiklerimizdir ve bunlar da olumsuzlamayla elde edilen niteliktedir. *Yani O, Bende olanların yokluğuyla/olmayışıyla tanımlanır:* O'da örgütlenme, irade, olumsuzlama, uzay ve zaman, mantık yasaları -özellikle de çelişmezlik yasası- yoktur. Ayrıca zamansal bir sıralama olmadığı gibi, zaman geçtikçe değişme de yoktur. Dolayısıyla sadece O'nun ötesine hiç geçememiş arzu dürtüleri değil aynı zamanda bastırma *(Verdrängung)* yoluyla O'ya gömülmüş izlenimler de fiilen ölümsüz olup, yıllar sonra bile sanki yeni olmuş gibi davranırlar.[7] Üstelik, O'nun değer yargıları, ahlakı, iyi ve kötüsü de yoktur (Freud, 1933, ss. 80-81). Varoluşsal olarak insan, ilişki kuran bir varolandır ve karşılaştığı şeyler de bu ilişkilerde görünür olur. Fenomenolojik olarak şeylerin *kendi başına anlamlarından değil*, *insanın onlarla kurduğu ilişkilerde açığa çıkan anlamlarından söz edilir*. Çünkü insan şeylerin anlamlarının açıklığında varolur. Oysa şimdi Benin, *hiç anlayamadığı* dürtülerin talepleriyle ilişkisinde yaşıyor olması, insanın bir anlama varlığı olmasına uygun değildir. İşte dürtülere fırlatılmış olmak, onların dayattığı taleplere lehine Beninden uzaklaşmak demektir. Bu talepleri bastırdığı, "bilinçdışı deneyimler" yaşar; *kendi varlığına ait/varlığına ait olduğu dünyanın kurbanı olur*. Bu haliyle sahici/otantik bir yaşama mümkün görünmez. Fakat bu tek seçenek değildir; çünkü Ben sayısız talep onu uyarıp/dürtüp dururken, kendini bunları düzene sokacak bir organizatör olarak görür. Bu ise, insanı dürtülerin etkisiyle eyleyen, mekanik bir varolan olarak *açıklamamak* olarak yorumlanabilir.

Zaman ve mekanın, mantık yasalarının, iradenin, değişmenin, organizasyonun, olumsuzlamanın yokluğu gibi, sadece şey sunumlarından oluşmak da O ile bilinçdışının ortak özellikleridir. Topografik kavrayıştan yapısala geçişin yarattığı en temel üç fark ise şöyle sıralanabilir: Bilindışının nüfuzunun, üç bölgeyi de içine alacak şekilde genişlemesi; Benin sadece bilinçle değil, zorunlu olarak bilinçdışıyla *ilişkili düşünülmesi*; bilincin dürtüleri bastırmasıyla -sanki sonradan oluşan- bilinçdışının yerine, bedenli oluşumuza bağlı olarak, O'nun başlangıca yerleş(tiril)mesi. Konumuz bağlamında

[7] Bu izlenimler sadece analiz çalışmasıyla bilinçli hale getirildiklerinde geçmişe ait oldukları kabul edilebilir, önemlerini kaybedebilir ve enerji yatırımlarından mahrum bırakılabilirler. Psikanalizin iyileştirici etkisi büyük ölçüde buna dayanmaktadır (Freud, 1933, ss. 80-81).

bunun anlamı Benin, kökensel olarak, bilinçdışı dürtülerle kurduğu ilişkilerle şekillen(diril)diğidir. Dürtüler alanı ise, bilince çıkanların karşıtıyla, olmayışıyla, yokluğuyla anlaşılır. *İşte bu yokluk, bir köken olarak orada durur. Köken, bir yokluk olarak orada durur*. Kelimelerin olmadığı, anlamın henüz kurulmadığı yerle, bedenle, O'yla, dürtülerle, bilinçdışıyla, kaosla, karmaşayla, şey sunumlarıyla kurduğumuz ilişkilerle başlarız yaşamaya; iç dünyayla ilişkimizle varoluruz. Dolayısıyla Heidegger'in Dasein'ının dış dünyaya fırlatılmasının aksine Freud'un Beni iç dünyaya fırlatılmış gibidir. Peki ama dünya içindeki diğer varolanlarla ilişkilerimiz ne olacak? İç dünyamızla kurduğumuz ilişkiler, diğerleriyle yaşadığımız dünyadaki anlamlılık bağlamına nasıl taşınacak? Görünen o ki bu süreç, bastırmaların yaşanmasıyla, çeviri başarısızlıklarıyla ve travmatik deneyimlerle doludur.

3. Çeviri Başarısızlıkları

Bilinçdışı dürtülerin talepleri çoğu zaman bastırmaya maruz kalır. Kökensel bastırmayla[8] *çevrilemeyerek bastırılanlar,* bilince çıkamasa da yokolmaz; O'da varlığını sürdürür ve bellekte anı izleri (*Erinnerungsspuren)* oluşturur. Benzer bir kaderi, eski anı izini çağrıştıran yeni deneyimler de yaşar; asıl bastırmayla[9] *bastırılırarak çevrilemeyenler*, bilinçdışında yaşamaya devam eder. Bu çeviri başarısızlıklarının yanı başında ise, yeni(den) çeviriler bulunur; çünkü geçmişte ve şimdide yaşananlar, yaşamın farklı evrelerinde ve olaylarında, zamanla değişim geçirip, yeniden çeviriye uğrayarak anlamlan(dırıl)ır. Tüm bu süreçte hem bastırılan anının, *ileriye doğru bir hareketle/ertelenmiş eylem olarak*, *ardından yaşanacak yeni deneyimi* travmatize etmesine hem de yeni deneyimin, *geriye doğru bir hareketle/geriye dönük olarak*, *ardından geldiği anıyı* travmatik şekilde açığa çıkarmasına, *Nachträglichkeit*

[8] Bu ilk/kökensel bastırmadır (*Urverdrängung*). Freud'a göre kökensel bastırma, dürtünün ruhsal/psişik sunumunun/temsilcisinin (*Vorstellungs/Repräsentanz*) bilince girişinin engellenmesinden oluşur. Böylece bir sabitle(ş)me kurulur; söz konusu sunum o andan itibaren değişmez ve dürtü ona bağlanır (Freud, 1915a, s. 250). Bunlara *çevrilemeyerek bastırılanlar* diyorum.

[9] Bastırmanın ikinci aşaması, yani asıl/esas bastırma (*eigentliche Verdrängung*), bastırılan temsilcinin (*Repräsentanz*) ruhsal uzantılarıyla veya başka bir yerden kaynaklanarak onunla çağrışımsal bir ilişkiye girmiş düşünce zincirleriyle ilgilidir. Bu ilişki nedeniyle, bu temsilciler de ilk bastırılmış materyalle aynı sonu yaşar. Dolayısıyla asıl bastırma, arkasından ittirmedir *(Nachdrängen*). Bu arada, yalnızca bilinçli zihnin bastırılacak şeye uyguladığı itmeyi vurgulamak yanlıştır; çünkü ilk bastırılmış (*Urverdrängte*) materyalin, bağlantı kurabileceği her şeye karşı duyduğu çekim (*Anziehung)* de aynı derecede önemlidir (Freud, 1915a, ss. 250-251). Bunlara *bastırılarak çevrilemeyenler* diyorum.

denir. Türkçeye ardında(n)lık, ardına düşmeklik, sonradanlık olarak çevirilebilir. Freud'un bundan ilk kez 1893'te bir vakada bahsettiği söylenebilir.

Freud, teyzesinin işlettiği bir handa çalışan on sekiz yaşındaki Katharina'yla, iki yıl önce geçirdiği bir atak hakkında görüşür. Burada atağın, amcasını (teyzesinin kocasını) kuzeni Franziska ile bir yatakta gördükten sonra gerçekleştiği ortaya çıkar. Ardından şiddetli tiksinme, bulantı ve kusma[10] semptomlarıyla yatağa düşer; fakat gördüğü sahnede buna neden olabilecek bir şey bulunmaz; çünkü loş ışıkta, uzaktan ve bulanık bir görüntüdür. Katharina daha sonra, on üç on dört yaşlarındayken amcasının bir gece kendisine cinsel tacizde bulunduğunu hatırlar (Freud, 1895b, ss. 187-190). Böylece semptomlar çözülür; *onu tiksindiren, amcası ve kuzeninin görüntüsü değildir, aksine, bu görüntünün onda uyandırdığı anıdan tiksinmiştir* ve bu da amcasının kendisine karşı gerçekleştirdiği saldırının/tacizin anısıdır. Bu açıdan Katharina'nın durumu tipiktir; cinsel travmaya dayalı herhangi bir histeri analizinde, çocuk üzerinde hiçbir etkisi olmayan cinsel öncesi döneme ait iz(lenim)lerin (*Eindrücke*), genç kadın cinsel yaşamı anladıktan *daha sonra anılar olarak* travmatik bir güç kazandığı görülür (Freud, 1895b, ss. 192-194).[11] Freud, her histerik semptomun, daha önceki bir travmatik[12] olayı yeniden canlandıran psişik bir travmadan kaynaklandığını bulur ve hastalardaki semptom oluşumunu açıklamak için *Nachträglichkeit* kavramını kullanır (Bistoen&Vanheule&Craps, 2014: 672). Buradaki *daha sonra anılar olarak* ifadesinin *Nachträglichkeit* kavramını içerdiği açıktır (Eickhoff, 2006, s. 1457). Şimdi tacizin yaşandığı on üç yaşın, yetişkin cinsel hayatının olmadığı çocukluk yaşı olduğu ortadadır. Neticede Katharina, kendisine yapılan şeyi *anlamaz*, kendi diline *çeviremez*, onu çocuk dünyasında *bir yere yerleştiremez*, fakat *hoşnutsuz duygular kayda girer*.

[10] Basitçe söylemek gerekirse, anı şimdiki zamandaki nesne gibi kokar ve tıpkı başımızı ve burnumuzu hoşlanmadığımız bir kokudan tiksintiyle uzaklaştırdığımız gibi, bilinçaltı ve bilinç duygusu da hoşlanmadığı anıdan böyle uzaklaşır. Bu, bastırmadır (Masson, 1985, ss. 279-280).

[11] 1924'te eklenen dipnot: Bunca yıl geçtikten sonra Katharina'nın, ev sahibinin yeğeni değil kızı olduğunu açıklamak için cesaret gösteriyorum. Yani kız, kendi babasının cinsel girişimleri sonucu hastalanmıştır (Freud, 1895b, s. 194).

[12] Freud'a göre derin katmanlardaki uyarıcılar doğrudan ve azalmadan sisteme geçerek hazhazsızlık hisleri oluşturur der. Bunun sonucunda hem bu hisler dış uyarıcılar üzerinde önem kazanır hem de bu uyarıcılarla başa çıkabilmek, yani uyarı kalkanını savunma aracı olarak kullanabilmek için, onlar sanki içeriden değil de dışarıdan geliyormuş gibi ele alınır. İşte uyarıcı kalkanını delecek kadar güçlü olan bu uyarıcılara *travmatik* denir (Freud, 1940, s. 28-29).

Bir başka vakada Emma, Freud'a geldiğinde tek başına dükkanlara girememektedir. Bunun nedeni olarak on iki yaşındayken yaşadığı bir anıyı -birinci sahne- anlatır: Bir şey almak için bir dükkana girmiş, iki *satış görevlisinin* güldüğünü görmüş ve endişeyle (*anxiety*) oradan kaçmıştır. Ancak ortaya çıkan anı, yine, ne semptomun zorlamasını ne de belirleyiciliğini açıklar. Daha fazla araştırınca, ikinci bir anı -ikinci sahne- ortaya çıkar: Emma sekiz yaşındayken iki kez küçük bir dükkana şekerleme almaya gitmiş ve *dükkan sahibi* kıyafetlerinin üzerinden cinsel organlarına dokunmuştur. Bugünden geriye doğru gidersek, ilk/yeni sahneyi (satış görevlileri) ancak ikinci/eski sahneyi (dükkan sahibi) de dikkate alarak anlayabiliriz. Satış görevlilerinin gülmesi, iki sahne arasındaki çağrışım işlevi görmüş ve dükkân sahibinin anısını canlandırmıştır. Ancak şimdi canlanan anı, *yaşandığı sırada kesinlikle yapamadığı bir şeyi*, cinsel bir uyarılmayı doğurmuş, bu da endişeye dönüşmüştür. İşte Emma bu endişeyle, dükkân çalışanlarının saldırıyı tekrarlayabileceğinden korkup kaçmıştır (Freud, 1895a, ss. 353-354). Ancak, bu uyarılma ilk saldırı anısıyla bağlantılı olsa da, *o saldırı yaşandığı sırada bağlantılı değildir*. Burada *bir anının, deneyim olarak uyandırmadığı bir duyguyu/heyecanı uyandırması s*öz konusudur; çünkü geçen sürede ergenlikte meydana gelen değişim, hatırlanan şeyin farklı bir şekilde *anlaşılmasını* sağlamıştır. Emma vakası, histerideki bastırmanın tipik bir örneğidir. Her zaman, *ardından gelen eylem nedeniyle travmaya dönüşen bir anının bastırıldığı* görülür. Bunun nedeni, bireyin gelişiminin geri kalanına kıyasla, ergenliğin gecikmesidir (Freud, 1895a, s. 356).[13] Şimdi, yaşanan olay, ilk anda *deneyim olarak uyandırmadığı duyguyu*, daha sonra uyandırmıştır ve başlangıçta travmatik olmayıp, ardından yaşanan olayla öyle olmuştur. Aradaki boşlukta yaşanan değişimler, *yaşandığı sırada anıya ait olmayan duyguları uyandırma* potansiyelini içerir. Ancak burada ikinci olay, travmanın nedeni olarak ve ilk olay da ikincinin *nedeni olarak gösteril(e)mez.* Travmanın nedeni, ikinci olayın, ilk olayda yaşanmamış bir duyguyu, şimdi canlandırmasıdır. Öyleyse travmatik deneyim, aynı nedenlerin aynı sonuçları doğurduğunu ileri süren nedensel bir yaklaşımla da, doğrusal bir zaman anlayışıyla da açıklanamaz.

Peki, ilk olayın saatli bir bomba gibi, patlayacağı zamanı beklediği ve

[13] Böylece bir olayın anısı yıllar sonra, *ardından gelen bir eylemle*, ilk duruma göre çok daha güçlü bir cinsel uyarılma yaratır; çünkü bu arada ergenlik, cinsel organların tepki verme kapasitesini büyük ölçüde artırmıştır (Masson 1985, ss. 279-280).

ertelenmiş bir eylem olduğu söylenebilir mi? Freud bir yıl sonra, *travmatik olanın deneyimlerin kendisi değil*, birey cinsel olgunluğa ulaştıktan sonra, *bu deneyimlerin birer anı olarak yeniden canlan(dırıl)ması olduğunu söyler*. Öyleyse, ergenlik sonrası dönemde histeriye yol açan tüm deneyimler ve heyecanlar, yalnızca çocukluktaki bellek izlerini uyandırarak etki gösterir. *Ancak bu izler bilinçli hale gelmese de duyguların açığa çıkmasına ve bastırılmasına yol açar*. Dipnotta söylediğine göre bu nedenle çocukluk travmaları, tıpkı yeni yaşanan deneyimler gibi, geriye dönük olarak etki yaratır, ancak bu etki bilinçsizce gerçekleşir (Freud, 1896a, ss. 381-384). Öyleyse daha sonraki patolojiye neden olan *kaçırılan karşılaşma,* olay gerçekleştiği sırada öznenin olgunlaşmamışlığından kaynaklanır. Fakat ilk olay, bilinç öncesinde uykuya yatıp, patolojik olarak patlamayı bekleyen saatli bir bomba değildir. Gecikmiş travmatik tepkilerde önemli olan, olgusal saflığıyla "kendi başına" geçmiş değil, geçmiş olayların şimdiki eşzamanlı anlam alanına nasıl dahil edildiğidir. Bu şekilde düşünüldüğünde, kişinin ilk deneyimden sonra uykuda kalmış eski bir travma taşımadığı ortaya çıkar. Dolayısıyla travma, bu olayı kapatma, örtme başarısızlığıdır; öyleyse travmatik olay hem gecikmiş hem de tamamlanmamıştır (Bistoen&Vanheule&Craps, 2014, ss. 677-680). Ben, içine fırlatıldığı iç dünyadan gelen talapleri karşılayabildiği ya da bastırabildiği sürece, sorunlar gün yüzüne çıkamadan varlığını sürdürür. Ne zamanki talep anlaşılamaz, karşılanamaz, çevirisi yapılamaz veya gereğince bastırılamaz, o zaman sorunlar açığa çıkmaya başlar. Varoluşsal olarak endişenin, *dünya içinde olmanın anlamını* açması gibi, rahatsız edici duygular da ve sorunlar da *iç dünya içinde olmanın anlamını* açma potansiyelini taşıyabilir mi?

İlk olayda karşılaşma gözden kaçırılmış, çeviri yapılamamış, anlam açığa çıka(rıla)mamış, bir huzursuzluk içinde bastırılmıştır. *Ancak bir deneyim olarak yaşanmamış da diyemeyiz;* çünkü bellekte -hatırlanmak üzere- *kalıcı izler ve duygular* bırakmıştır. *Nachträglichkeit* bağlamında bu, *deneyimin varlığı geçmişte olsa da anlamı gelecekte açılır ve deneyimin varlığı şimdide olsa da anlamı geçmişte(ki anılarla) açılır* demektir. Burada zaman faktörü devreye girer. Freud hem nedensel yaklaşıma hem de doğrusal zaman anlayışına sahip olsa da *Nachträglichkeit'taki* pozisyonu, travmatik deneyimleri açıklamakta her ikisinin yetersizliğini gözler önüne serer. Varoluşsal olarak, zamanın ekstazları birbirinden ayrılabilir görünmemektedir ve yaşananların anlamı, ekstazlar arasında eşzamanlı çeviriyle oluşur.

Freud'un daha sonraki yazılarında da ardında(n)lığın iki yorumuna da rastlanır. Örneğin Freud, atlardan ve sokağa çıkmaktan korkan bir erkek çocuğunun fobisini, babasının tuttuğu notlardan ve çocukla yaptığı bir görüşmeden yola çıkarak sunar. Çocuklukta verilen emir ve tehditler *gecikmeli bir şekilde işler*, bu süre on yıllar alabilir, dolayısıyla *bilinçdışından ortaya çıkan şey,* öncesinde olanların değil, sonrasında olanların ışığında anlaşılmalıdır (Freud, 1909a: 35, 66). Freud'un başka bir yerde söylediğine göre büyüyen kişi, erken çocukluğuna dair fantezilerin anısını silmeye çalışır ve bunu tıpkı gerçek bir tarihçinin geçmişi bugünün ışığında değerlendirmesi gibi değerlendirir. Öyleyse insanların çocukluk anıları, daha sonraki yaşlarda karmaşık bir yeniden şekillendirme sürecine tabi tutulur, bu da bir halkın kendi başlangıcı hakkında efsaneler yaratmasına benzer (Freud, 1909c, s. 427). Burada *Nachträglichkeit geriye doğru bir hareketle/geriye dönük olarak* olarak yorumlanabilir; çünkü erken çocukluktaki anı izleri, geçen yılların *ardından* anlam kazanır. Geçmişin kendi başına, olmuş bitmiş bir anlamı yoktur; *gelecek, geçmişin anlamını açar*. Bu ise, geçmişte yaşananların geleceği belirlediği nedensel yaklaşımın çıkışsızlığından bizi çıkarabilir; gelecek türlü imkanlarıyla açılır.

Başka bir örnekte ise Freud, çocukken kurtlarla ilgili gördüğü bir rüyanın ardından, fobinin yanı sıra başka sorunlar da yaşamaya başlayan genç bir erkeği analiz eder. Rüya, hastanın 1,5 yaşındayken ebeveylerini cinsel ilişkideyken görmesinin *ardından (nachträgliche) gelen birçok etkinin* başlangıcı olarak yorumlanır; onun, hastanın yeme güçlüğü ve diğer semptomları yaşamaya başlamasından çok önce gerçekleştiği keşfedilir (Freud, 1918, s. 142). Şimdi *Nachträglichkeit ileriye doğru bir hareketle/ertelenmiş eylem olarak* yorumlanabilir; çünkü unutulan bu erken tanıklık, gelecekteki olaylara etki ederek, ertelenmiş eylemlerin yaratıcısı olur.[14] *Geçmiş anlamını geleceğe erteler.* Freud, doğrusal bir zaman anlayışı ve nedensel bir yaklaşımla, her şeyin başladığı *ilk nedeni* bulmayı çok istemiş olsa bile, bu kadar erken bir zaman için net bir şekilde konuşamadığını fark eder. Kaldı ki eğer geçmiş, geleceğin ışığında sürekli yeniden yazılıyor ve gelecek, geçmişin gölgesini sırtında

[14] Freud'un *Nachträglichkeit'ı* (*après-coup*) hem ertelenmiş eylem (*deferred action*) hem de geriye dönük değişiklik (*retrospective modification*) olarak yorumlasa da bağlama bağlı olarak anlamı yalnızca ikisinden birine indirgediği ileri sürülür (House&Slotnick, 2015, s. 696). Burada mesele bunu tartışmak olmayıp, *Nachträglichkeit'ın* iki yönlü zamansal hareketinin varoluşsal anlamını görünür kılmaktır.

taşıyorsa, bir ilk neden bulmak mümkün müdür? Geçmiş ve gelecek arasındaki yeniden yazma ilişkisi, bir çeviri etkinliğidir. Peki *Nachträglichkeit'taki* iki yönlü zamansal hareketiyle çeviri arasında nasıl bir bağ kurulabilir?

Freud'a göre, *yaşamın ardışık dönemlerinin ruhsal/psikolojik kazanımlarını temsil eden ardışık kayıtlar vardır.* Ergenlik öncesi ve sonrasını ayıran sınırda, ruhsal materyalin bir çevirisi gerçekleşir. Her sonraki transkripsiyon (yeniden çevirme/yeniden yazma), bir öncekini engeller ve ondaki uyarıcı süreci boşaltır. Psikonevrozlar, materyalin bir kısmında bu çeviriyi gerçekleştiremezler. *Bu çeviri başarısızlığı, bastırma olarak bilinir*. Bu aynı zamanda patolojik bir savunmadır, çünkü henüz çevirisi yapılmamış daha önceki bir evreden gelen bir anı izine karşılık gelir. Sonuç olarak, cinsel bir deneyim farklı bir evrede hatırlanırsa, hazzın serbest bırakılması baskıyla (*compulsion*), hoşnutsuzluğun serbest bırakılması ise bastırmayla (*repression*) son bulur. Her iki durumda da yeni evreye uygun çeviri engellenmiş gibi görünmektedir (Masson, 1985, ss. 208-209). Yani bir şey çevrilirken bir eşikten geçi(ri)lir. Burada sadece algısal veya bilişsel bir psikolojiyle değil, libidinal uyarılmayla yüklü ve taşıdıkları uyarılmaların bastırılmasını ve boşaltılmasını gerektiren hafıza izleri olan algılardan söz edilir (Fletcher, 2017, s. 110). Dolayısıyla semptomları yaratanın bastırma olmadığı, aksine bu *semptomların, bastırılanın geri dönüşünün işaretleri* olduğu gözlenir. Bastırılmış olan, daha önce bilince girişi engellenen, nihayet semptomlar aracılığıyla bilince erişimini kazanır (Freud, 1915a, ss. 252, 257). Buna göre, psikolojik bir semptomun altında yatan ilk olay, yani kökeni yalnızca bilinçsizce, bellek izlerinden, sonradan yeniden çevrilerek oluşturulur ve az çok travmatik bir anlamla donatılır (Kuppe, 2016). O halde *hazır anlamlar, temel nedenler ve oluşmuş travmalar yerine,* eşiklerden geçerek yaşanan değişiklikler, sürekli geri dönerek yapılan çeviriler ve travmatik açığa çıkışlar vardır. Bu ise, geçmişle kurduğumuz ilişkinin statik değil *dinamik olduğu*, ona yönelme tarzımızın değişmesiyle birlikte, yapılan çevirilerin/açığa çıkan anlamların da değişeceği ve bu haliyle de geleceği dönüştüreceği şeklinde yorumlanabilir.

Böylelikle belleğimizdeki kayıtların üst üste yerleştiği; her kat(man)ın bir çeviri etkinliği olarak görülebileceği; çevirinin bir anlanlandırma, anlam dünyasına yerleştirme olduğu; yeni evrede yapılan yeni çevirinin öncekini yerinden ettiği; ilk bastırmadaki çeviri başarısızlığının cinsel gelişmemişlikten kaynaklandığı; yeni deneyimin çağrışım yoluyla bastırılan bellek izlerini

canlandırdığı; bu canlandırmanın bilinçte değil de duygusal düzeyde gerçekleştiği; duygusal hoşnutsuzluğun da bastırılarak uzaklaştırıldığı; bunun da ikinci bastırmadaki çeviri başarısızlığının nedenini gösterdiği; açığa çıkan semptomların ise, bastırılanların kendi görünürlüklerini kazanması diye anlaşıldığı biçimindeki sonuçlara ulaşılır. Burada, *hermenötik bir yaklaşımın* izleri bulunabilir.

Her bastırma, anıyı şey sunumu olarak asla kaybolmayacağı ve bekleyeceği yere öteleme, yerinden etme, yersizleş(tir)medir. Bu mekansal öteleme aynı zamanda zamansal bir ertelemedir, onun meydana çıkması gecik(tiril)ip durur. Bu nedenle çeviri ve anlam(a) hem sürekli sonraya ertelenir hem de geriye dönük olarak sürekli değiştirilir. Demek ki çeviri ve anlama bağlamında, *Nachträglichkeit*'ta zamansal olarak ileriye ve geriye gitme hareketinin ikisi birden söz konusudur. Bu durum bebeklik, çocukluk, ergenlik dışındaki zamanlar ve anılar için de geçerli olsa da genelde en kalıcı, güçlü, anlaşılması zor ve duygusal yükü ağır izler erken zamanlara aittir. Zira dürtülerin ve duyguların gücüne karşın Ben henüz çok güçsüzdür.

4. Duygusal Yoğunluk

İnsanın ilk andan itibaren çevresiyle etkileşiminin bir çeviri etkinliği ve yaşanan bastırmalarınsa çeviri başarısızlığı olduğu, zaman ilerledikçe yeni(den) çevirilerin de süreceği söylenebilir. Burada bastırma, sadece dürtü sunumlarına değil aynı zamanda ona eşlik eden duygulara da uygulanır. Duygularsa, sunumlardan, düşüncelerden farklı bir güce, dönüşme yeteneğine ve kalıcılığa sahiptir. İşte bu, Benin *düşünerek organize etme, yönetme* işini gerçekten zorlaştırır; çünkü hem duygu geriye dönük olarak eski izlere meyleder hem de Benin düşünmesi, duygunun ardından gerçekleşir. Ben duyguya yetişemez. Şimdi dürtü sunumunun başına gelenleri bilmenin yetmeyeceği ve sunumun yanı sıra duyguya da yer vermemiz uygun görünür.

Freud'a göre klinik gözlemler, dürtüyü temsil eden başka bir şeyin de sunumla birlikte ele alındığını ve ondan tamamen farklı bir bastırmaya maruz kaldığını gösterir. Psikolojik temsilin bu diğer unsuru, duygusal yoğunluktur *(Affektbetrag)*. Dürtü, temsilden ayrılmış ve duygusal his olarak, süreçlerde niceliğine karşılık gelen bir ifade bulmuştur. O halde, bastırmayı tanımlarken, sunumun ne hale geldiğiyle, bastırma yoluyla ona bağlı dürtüsel enerjinin ne hale geldiği, ayrı ayrı izlenir: Şimdi dürtüyü temsil eden sunumun kaderi, önceden bilinçliyse veya bilinçlenmenin eşiğindeyse,

bilinçten uzaklaştırılmasından başka bir şey olamaz (Freud, 1915a, ss. 255-256).[15] Oysa dürtü sunumunun niceliksel faktörünün kaderi üç şekilde olabilir: Bu dürtü ya tamamen bastırılır, böylece hiçbir izi bulunamaz ya bazı nitelikleriyle değişmiş bir duygu olarak ortaya çıkar ya da endişeye dönüşür.[16] Duygu gelişimi doğrudan bilinçaltı sistemden kaynaklandığında, her zaman endişe karakterindedir ve tüm bastırılmış duygular endişeyle değiştirilir. Bu farkın yanı sıra, sunumlar temelde *bellek izlerinin kateksisi olmalarından* kaynaklanırken, duygular ve hisler, nihai ifadeleri *duygulanımlar olarak algılanan, boşalma süreçlerine* karşılık gelir. İşte bastırma eyleminin güdüsünün ve amacının, hoş olmayan durumlardan kaçınmaktan başka bir şey olmadığı hatırlanırsa, sunuma eşlik eden duygusal yoğunluğun başına gelenin, sunumunkinden çok daha önemli olduğu ve bastırma sürecinin değerlendirilmesini belirlediği anlaşılır. Yani bastırma, hoş olmayan duyguların veya endişenin ortaya çıkmasını engelleyemediği sürece, sunum konusunda amacına ulaşmış olsa bile, başarısız kabul edilebilir (Freud, 1915a, s. 256; 1915b, ss. 277-278). Öyleyse duygular, iç dünyayala ilişkimizin anlaşılması bağlamında, sunumlardan daha önemli görünür. İşte Freud'da Ben, bilinçli olmakla da düşünen olmakla da anlaşılmaz; Ben en başta hissedendir. Bu ise, varoluşsal olarak insanın hep bir ruh hali içinde olmasını çağrıştırır, fakat aynı şey değildir; çünkü ruh hali, duygu ve düşünce karşıtlığının dışında yer alır ve bu dünyadaki varolma tarzımızı ifade eder. Tüm karşılaşmalarımız bir ruh hali içinde olur ve anlamını orada kazanır; fakat burada duygu durumlarının ontolojik pozisyonu önemli olsa da hala düşünceyle karşıtlık içindedirler.

Bastırılan tüm duyguların endişeye dönüştüğü biçimindeki ilk endişe anlayışı yerini, 1926'dan sonra endişenin bastırmaya neden olduğu görüşüne bırakır. Freud'a göre, ilk endişe anlayışının aksine, bastırmaya sebep olan şey Benin yaşadığı endişedir. Bu bastırma, haz ilkesine uyan Benin, bir organizasyon olmasına karşın, O'nun olmaması nedeniyle gerçekleşir; fakat Ben ve O'nun karşıt olduğu söylenemez, çünkü *Ben, O'nun organize olmuş*

[15] Fakat misafirin girmesinin yasak olduğu kapıya sürekli bir bekçi tutmalıyız, aksi takdirde reddedilen misafir kapıyı kırıp içeri girer; çünkü bastırma sürekli bir enerji harcanmasını gerektirir ve bu enerjinin harcanmaması, başarısını tehlikeye atar (Freud, 1915a, 253, 255).

[16] *Bilinçdışı*'nda ise bu üç durumu şöyle sıralar: Duygu ya tamamen veya kısmen aynı kalır, ya niteliksel olarak farklı bir duyguya, özellikle de endişeye dönüşür, ya da bastırılır, yani gelişimi tamamen engellenir (Freud, 1915b, ss. 276-277).

parçasıdır. Buradaki bastırma eylemi, bir yandan Benin gücünü gösterse de diğer yandan, O'daki dürtülerin etki altına alınmaya kapalı olması nedeniyle, Benin zayıflığını da gösterir (Freud, 1940, ss. 124-125, 137, 193). Yeni teoride Ben endişe duyduğu için bastırır ve endişe de varoluşsal olarak çok önemli bir ruh halidir. Freud'a göre nevrotik biri, çoğu zaman bir endişe durumu tarafından korkunç bir olayın gerçekleşeceğini beklemeye yönlendirildiğinde, aslında yalnızca bastırılmış bir anının etkisi altındadır; o zamanlar korkunç bir şey gerçekten gerçekleşmiştir (Freud, 1937, s. 268). İşte endişe, *geçmişteki* tehlike karşısında *şimdi* duyulan ve *gelecekteki* tehlikelere karşı bizi uyaran bir duygu durumudur. Bu haliyle endişe varlığı oluşumuz, zamansal oluşumuzla, zamanın üç ekstazının birbirine bağlılığıyla birlikte yorumlanabilir.

Burada açığa çıkan duygusal ve düşünsel bastırma arasındaki fark, duygusal ve düşünsel süreçler arasındaki farkla birlikte ele alınırsa, konu daha anlaşılır. Freud'a göre duyguların oluşmasının, düşüncenin normal akışını çeşitli şekillerde engellediği oldukça yaygın bir deneyimdir. Yeni yol, duygusal durumda yenik düşer; kolaylaştırma -yani eski, yerleşik olan- her zaman üstünlük kazanır. Bunun nedeni, düşünme sürecine yakından bakınca görülür. Bir şey üzerine düşünme, düşüncede onu yansıtma, *Ben için zaman alan bir etkinliktir* ve duygu düzeyinde güçlü sembol oluşumları varsa, düşünme gerçekleşemez; çünkü duyguların etkisiyle, aşırı acelecilikle birincil sürece benzer yollar seçilir. Bu durumda Benin görevi, herhangi bir duygu salınımına izin vermemektir ve bu amaç için kullandığı en iyi araç, dikkat mekanizmasıdır. Ancak dikkat genelde algılara yöneliktir ve algılar da hoşnutsuzluğun giderilmesine vesile olan şeylerdir. Eğer ortaya çıkan şey bir algı değil de, beklenmedik bir şekilde hoşnutsuzluğu serbest bırakan bir anı olursa, Ben bunu çok geç keşfeder (Freud, 1895a, ss. 357-358). Gerçekten de düşünme, nihayetinde *bir şey üzerine düşünmedir* ve geriden gelir, oysa duygu doğrudan hissedilir ve hızla sar(s)ar. Ayrıca duygusal yoğunluk, birincil süreçlere sürekli dönmesinin etkisiyle, Beni gelecekte de güçlü *şekilde etkilemeye devam* eder. Öyleyse insan sadece dürtülerin etkisiyle değil, duygularının etkisiyle ve en sonunda düşünmenin etkisiyle yaşar. Dürtü, duygu ve düşünme arasındaki ilişkilerin çok açık olmaması, nedensel bir açıklama yapmayı zorlaştırır ki, bu varoluşsal açıdan olumlu bir durumdur. Peki Ben ne yapabilir?

Bu soru, Benin *diğerleriyle ne yapabileceği* şeklinde anlaşılabilir. Benin O'yla ilişkisinde, aslında onun bir parçası -dış kısmı- olduğu görülür. Freud'a göre Ben O'nun, dış dünyanın tehlike tehdidine yakınlığı tarafından uygun şekilde değiştirilmiş bir parçasıdır ve nihayetinde O'nun isteklerini, niyetlerini yerine getirmek durumundadır; bu görevi, en uygun koşulları bularak yerine getirir. Onların ilişkisi, bir binicinin atıyla olan ilişkisine benzetilebilir. At hareket enerjisini sağlarken, binici hedefe karar verme ve güçlü hayvanın hareketini yönlendirme ayrıcalığına sahiptir. Ancak çok sık olarak, binici atı kendi gitmek istediği yoldan çıkarmak zorunda kalır ve pek de ideal olmayan durumlar ortaya çıkar. Bununla da kalmaz Benin sorunları. Bir atasözü bizi aynı anda iki efendiye hizmet etmememiz konusunda uyarırken, zavallı Ben aynı anda dış dünya, O ve Üst-ben şeklindeki üç sert efendiye hizmet ederken bulur kendini. Onların istekleri ise çoğu zaman birbiriyle uyumsuzdur; fakat Ben, bunları birbiriyle uyumlu hale getirmek için elinden geleni yapar. Benin görevinde bu kadar sık başarısız olmasına şaşmamak gerekir (Freud, 1933, ss. 83). Benin bastırılanlarla bağımızı sürdüren duygularla, kendisine ait diğer zihinsel bölgelerin çatışan istekleriyle ve yaşadığı dünyanın taşıdığı gerçeklikle uyum içinde yaşaması gerçekten zordur. Fenomenolojik açıdan bu durum, Benin ilişkileriyle anlam bulması olarak okunabilir. Kendi başına anlamı olan bir Ben yoktur. Öyleyse tüm yaşama sorunları, bu ilişklerden yola çıkarak anlaşılabilir. İnsan sorunların üstesinden gelmek için çoğunlukla, tanıdık, eski ve bütünlüklü anlatıya sıkıca tutunur. Tüm anlamların ileriye ve geriye dönük olarak değiştiği düşünülürse, bu da zor görünür.

Goldin'e göre, insanlar zaman zaman karmaşalarıyla başa çıkmak için farklı stratejiler deneseler bile, kendilerini aşina olunanın parçalanmasına yol açan bir ihanetin veya benzer güçteki durumların etkisi altında bulabilirler. Çünkü aslında bireyler, hastalar ve klinisyenler, çoğunlukla farketmeksizin, *kendilerini ve dünyalarını bütünsel olarak deneyimleme biçimi* ile beklentilerdeki kırılmalardan ortaya çıkan ve amacı istikrarlı bir duruma geri dönmek olan *açıklayıcı, anlatısal bir biçim arasında salınırlar*. Buna, bir çocuğun sıkıntılı geriye dönüşler sayesinde, etrafındaki dünyada kim olduğuna dair giderek değişen, ancak istikrarlı bir algı geliştirmesi örnek verilebilir. Benzer şekilde hastalar da kriz ve düzensizlik zamanlarında açıklayıcı bir moda geçme eğiliminde olup, kim olduklarını parçalayan, yeni ve biraz

farklı bir bütünlüğe yol açan hikâyeler üretirler. Başka bir deyişle, yaşanmış hikâyeler, anlam üreten hikâyeler, inşaları bakımından kökten *nac*ht*räglich*'tir/sonradandır (Goldin, 2016, ss. 410-412). İnsan bu dünyada aşinalık kurandır, bu aşinalık yakınlığı getirir. *Heim* hem yuva hem de aşina olunan demektir. Dolayısıyla *Unheim*, hem yuva hem de aşina olmayandır ve tekinsizlik anlamına gelir. Dolayısıyla eski ve tanıdık bütünlük duygumuzu sürdürme çabamız anlaşılır olsa bile, çoğu zaman eski travmatik durumun sürdürülmesi gibi riskler taşır. Ayrıca, bu durum, düşünsel süreçlerin, istenmeyen veya travmatik duygu durumlarını sonlandırmadaki başarısızlığı anlamaya katkı sunar; düşünerek çözemeyiz. Öyleyse tanıdık/eski olan ile yabancı/yeni arasındaki her gerilim, bizi yeni bir çeviriye sevkeder. Neyse ki zamanın, mekanın ve deneyimin etkisiyle gerçekleşen bir (yeniden) çeviri imkanı vardır. İşte *Nachträglichkeit* kavramı, yaşarken sergilediğimiz bu salınımları anlaşılır kılmaya katkı sunar.

5. Heidegger'in Freud Eleştirisi: Zollikon Seminerleri

Sınırlarını Freud'un *Nachträglichkeit* kavramını soruşturmakla çizen bu makalede sergilenen varoluşçu yaklaşım, büyük oranda Heidegger'in düşüncelerine dayanmaktadır. Ancak burada amaç ne Freud'un psikanalitik anlayışının tamamına nüfuz etmek ne Heidegger'in görüşlerini tekrar etmek ne Heidegger'in Freud eleştirilerinin haklılığını ya da haksızlığını tartışmak ne de Freud'u bunlara karşı savunmaktır. Bu bağlamda, makalenin sonuç bölümüne geçmeden, Heidegger'in Freud hakkındaki eleştirilerini dile getirdiği -çevirisini yapılmamış olan- seminer dizisini okurlara tanıtmak, yerinde görünmektedir. Freud o yıllarda hayatta olmadığı için, seminerlerde dile getirilen eleştirilere yanıt verememiştir.

Heidegger'in hermeneutik fenomenolojik ontolojik yaklaşımı ile Freudyen psikanalizin tarihi buluşmasında katalizör görevi görenler, Ludwig Binswanger ve Medard Boss 'tur. Her ikisi de psikanalizin güçlü yönlerini deneyimlemiş olsalar da hem Freud'un teorisinin yeterli felsefi temele sahip olmadığı hem de psikanalize en uygun felsefi temeli sağlayabilecek olanın, Heidegger'in hermeneutik ontolojisi olduğu konusunda hemfikirdir. Freud'un arkadaşı olan Binswanger, Dasein'ın anlık günlük deneyimine odaklanan bir fenomenolojik antropoloji geliştirmeye başlar (Askay, 2001, ss. 303-304). Ancak Heidegger'i Freud'un düşünceleriyle tanıştıran kişi Boss'tur.

Freud'un öğrencilerinden olan Boss'un, 1947 yılında Heidegger'e yazdığı ilk mektupla başlayan tanışıklığın sonunda Boss, 1949'da onu ilk kez ziyaret eder. Uzun yıllar süren görüşmelerinin ardından Heidegger'i Zollikon'a davet eder. İşte 1959'de Boss'un Zollikon'daki evinde, elli ila yetmiş meslektaşı ve öğrencisini ilk kez Heidegger'le buluşturan bu seminer dizisi tam on yıl sürer. Boss'a göre, Freud ikinci bir Kopernik devrimiyle, otokratik insan bilincinin, kökeni ve doğası bilinmeyen güçler tarafından yönlendirildiğini göstermişken, Heidegger daha da ileri giderek, insan öznesinin her şeyin bilgisi için bir ölçüt ve başlangıç noktası olarak bile az değer taşıyabileceğini ilan eder. Boss bu bağlamda seminerlerin büyük önem taşıdığı düşünse de bu buluşmayı, "Sanki Mars'tan gelen bir adam, dünyalılarla iletişim kurmak amacıyla onları ziyaret etmiş gibiydi" şeklinde ifade eder (Boss, 2001, ss. xvi-xx). Şimdi Heidegger'in Zollikon seminerlerindeki Freud eleştirileri, makale bağlamında, şöyle sıralanabilir.

a. Ontolojik farkı anlamamak: Heidegger'e göre iki tür fenomen vardır. İlki, algılanabilir ontik fenomenler ve ikincisi de algılanamayan ontolojik fenomenlerdir. İşte algılanamaz ontolojik fenomenler, her zaman ve zorunlu olarak tüm algılanabilir fenomenlerden önce kendilerini gösterirler. Yani bir masayı şu masa olarak algılayabilmemiz için, orada var olan bir şeyin varlığını/açığa çıkışını (*Anwesen*) algılamamız gerekir. Ancak, ontolojik fenomenler varoluş sırasına göre birincil olsa bile, düşünülme ve görülme sırasına göre ikincildir. İşte Freud iki tür fenomeni teke indirir; çünkü Freud'a göre, yalnızca güçler arasındaki psikolojik, kesintisiz, nedensel bağlantılarla açıklanabilen şey gerçektir. Eğer ontolojik fenomen mevcut bir şey gibi anlaşılırsa, varoluşu anlamak imkansızlaşır (Heidegger, 2001, ss. 6-7, 182).

b. Ruh-beden ayrımını sürdürmek: Heidegger'göre insan bedeninin (*Körper*) varlığı, uygun bir şekilde ele alınmak isteniyorsa, asla sadece elde mevcut bir şey (*present-at-hand*) olarak düşünülemez; çünkü beden maddi bir şey değildir, mekanik sistemlere ve nedensel bağlantılara indirgenemez. Bedensel varlık öncelikle bir özne olarak kendi başına var olan ve daha sonra bir ilişki akışının agerçekleştiği bir şey de değildir; çünkü o, dünyaya karşılık verme üzerine kuruludur. O halde, beden özünde cansız madde olmayıp, karşılaştığı şeyin anlamını algılama ve kavrama yeteneğine sahip, nesneleştirilemez bir kapasitenin alanıdır ve bu "Da-sein"i oluşturur. İşte

dünyadaki varoluşumuz dünyamızın açıklığından bize hitap eden bir şeye karşı alıcı bir ilişki içinde olmasaydı, şu anki gibi bedensel olmazdık; çünkü biz zaten bize kendini gösteren şeylere yönelmiş (*Ausrichtung*) durumdayız. Dolayısıyla varoluşsal bedensel varlığımızı cansız, sadece el altında bulunan bir nesnenin cisimselliği ile karıştırmamak gerekir (Heidegger, 2001, ss. 185-186, 232-233).

c. İnsanı dürtülerle açıklamak: Heidegger'e göre psikanaliz, insanı dürtüleri ile nesneleştirir ve bu temelde açıklarken, mekanik bir bilimin yöntemine sahiptir. Freud arzu, eğilim ve dürtü kavramlarını ruhsal eylemler ve dürtüler olarak yorumlar; bu bağlamda "ruh", bağımsız olarak var olan bir iç dünya olarak kavramsallaştırılır. Oysa doğru yaklaşım arzu, eğilim ve dürtünün, dünyada oluşun eyleme dökülme biçimleri olduğudur. Bu bağlamda insan eylemlerinde belirleyici faktör, onu arkadan iten ve zorlayan bir dürtü yerine, önünde duran bir şey, dahil olduğu, sorumlu olduğu bir şeydir. Bu bağlamda, Dasein'ın dünyada olma hali olan özenin (*Sorge/Care*) üçlü temel yapısı dikkate alınmalıdır: Da-sein'in varlığı kendisinin ötesinde olma, zaten dünyada var olma ve dünyada karşılaşılan varlıkların yanında olma anlamına gelir (Heidegger, 2001, ss. 172-174).

d. Bilinçaltını icat etmek: Heidegger'e göre Freud Neo-Kantçı felsefeyi insana uygular; yani bir yandan doğa bilimlerine, diğer yandan Kantçı nesnellik teorisine dayanır. Kant için bilinçli algının ötesinde olan şey, Freud için bilinçaltıdır. Bu bağlamda bilinçli, insani olgular için, nedensel bağlantıların sürekliliğini varsayar. Ancak böyle bir şey bilinç içinde bulunmadığı için, bunun olması gereken bir bilinçaltı icat etmek zorunda kalır. Freud'a göre bilinçaltı güçler, algılanan olgulara ilişkin varsayımlardır. Bu varsayımlarla örneğin dil sürçmesi fenomenini anladığına inanır. Oysa bilinçaltı, bir neden olamaz; çünkü böyle bir neden, bilinçli farkındalığı (*Bewussheit*) varsayar. Dolayısıyla, nedensel bir açıklama geliştirebilmek için yapılan Freudyen analiz, bir indirgemedir (Heidegger, 2001, ss. 113, 186-187, 207-208).

e. İnsan eylemlerini nedensellikle karıştırmak: Heidegger'e göre Freud, bilimsel nedenselliği ruhsal olana aktarmak istediği için, bir psişik aygıt fikrine, yani mekanik bir kavrama ulaşır. Oysa nedensellik, doğa bilimleri alanında geçerli olup, doğanın ontolojik yapısının belirlemesine aittir. Freud nedensellik bağlamında güdüye/motive zorlayıcılık yükler. Oysa

güdü/motive zorlayıcı değildir, insan özgürdür; çünkü insanın özgür iradesini belirleyen şey, bir sesi duymak ve ona yanıt vermek, hep bir ruh halinde olmaktır. Dolayısıyla Freud'un genetik-nedensel açıklamaya dayanan yaklaşımı, fenomenolojik bir yön sağlamaktan çok uzaktır. Özellikle de insanın dil varlığı olmasını ihmal eder. Eğer Freud'un yaklaşımında fenomenolojik-ontolojik tavrın en küçük bir izi bile olsaydı, teorisindeki sapmayı (*aberration*) önleyebilirdi (Heidegger, 2001, ss. 20-24, 224)

f. Gizlenmeyi ve açıklığı görememek: Heidegger'e göre gizlenme, Freud'daki bastırma gibi bir saklanma değildir, çünkü bastırma olarak saklanma, açıklıkta olmanın özel bir yolu ve biçimidir. Ayrıca gizlenme, bilincin zıttı olmayıp, aksine açıklığa aittir. Freud'un bastırma kavramında, bir temsili gizleme (*Verstecken*) bulunur. Geri çekilme (*Entzug*) kavramında ise, fenomenin kendisiyle karşı karşıyayızdır. Bu bağlamda açıklık, her zaman gizlenmenin (*Sich-Verbergen*) açıklığıdır. Varlığın içinde durmak, kendini gizleyen varlığın açıklığının içinde durmak demektir. Kendini gizleyen şey, açıklığa olduğu gibi gelir ve kendini gizler. Varlığın kendini gizlemesi, gizli olanı işaret eden şey olarak açıklığa dönüşür. Varlığa açık (*offenständig*) bir şekilde duran insan, varlığın açıklığında durur, çünkü o, masa gibi mevcut bir şey değildir (Heidegger, 2001, ss. 183-186).

Sonuç

Nachträglichkeit, insanın kendisini ve çevresindekileri anlama çabasını, bir çeviri etkinliği olarak ve anlamanın gerçekleş(tirile)mediği bastırmayı ise, çeviri başarısızlığı olarak sunar. Fakat bastırılanlar, ortadan kalkmaz, yaşanan hiçbir şey yok olmaz. Bu süreçte değişense, yaşananlara yakın ya da uzak durmak, bakmak ya da yüz çevirmek, bastırmak ya da barışmak, sahiplenmek ya da reddetmek şeklindeki ilişki kurma tarzımız ve ona bağlı olarak, kendimize özgü imkanlarımızı açtığımız sahici/otantik bir hayat sürüp süremeyeceğimizdir. Bu tarzların hareket noktası ise, yaşandıkları zaman parçasıyla sınırlı olamaz; çünkü her yer değişikliği, geçmişin yeniden çevirisine ve her yeniden çeviri, yer değişikliğine dayanır.

Geçmiş yaşantımızdaki en eski, güçlü anılar ise, zihinsel, dilsel ve cinsel erkenliğimiz nedeniyle çevirileri yapılamadan bastırılır. *Nachträglichkeit* bağlamında bunlara sahipsiz deneyim, kaçırılmış karşılaşma denir. Bu bağlamda *Nachträglichkeit*'ın anlattığı, deneyim dünyasında deneyimlenemeyen; yaşama dünyasında yaşanamayan; anlaşılır dünya bağlamında

anlaşılamayan; yerleş(tir)me bağlamında yerleş(tirile)meyen; çeviri bağlamında çevirisi yapılamayandır. *Tüm bu olamayanların ontolojik anlamı, kökenin yokluğudur*. İnsan kaçırılan, sahiplenilmemiş, anlaşılmamış, yerini bulamamış karşılaşmaların üstünde yükselir. Üstelik bu erkenliklere Benin gecikmişliği de eklenince, hoşnutsuzluklar bastırılarak, çevirisi yapılamadan kalır. Böylece çağrışımlarıyla eski anı izine veya duyguya bağlanan yeni duygusal hoşnutsuzluğun bastırılmasında, ilk çevirinin başarısızlığı yankılanır. Şimdi anlaşıl(a)mayan şeyler, egonun uzam-zamanına yerleş(tirile)meyen şeyler, dilselliği kazan(a)mayan şeyler, sadece şey sunumları olarak bilinçdışında ve O'da varolmaya ve etkilerini sürdürmeye devam ederler. Yaşanan her şey bilincin yerli yerine koymasıyla yaşanmaz, yerleşemeyen, yerini bulamayan, yerinden edilen, yerini bekleyen çok şey vardır. İşte bunlar üstünde Benin hükmü pek azdır. Bu hükmü olmayış, Ben'in kendisinin efendisi olmaktan uzaklığını ve bilinçdışı süreçlere yakınlığını gösterse de onu dış dünyanın gerçekliğinden alıkoymaz.

Kaynaklar

Askay, R. (2001). Heidegger's philosophy and its implications for psychology, Freud, and existential psychoanalysis. In Medard Boss (Ed.), *Zollikon seminars: Protocols–conversations–letters* (pp. 301–315). Northwestern University Press.

Bistoen, G. & Vanheule S. & Craps, S. (2014). Nachträglichkeit: A Freudian Perspective on Delayed Traumatic Reactions, *Theory & Psychology, 24*(5), 668–687.

Boss, M. (2001). Preface to the first German edition of Martin Heidegger's Zollikon seminars. In *M. Heidegger, Zollikon seminars: Protocols, conversations, letters* (pp. xv–xxi). Northwestern University Press.

Eickhoff, F.-W. (2006). On Nachträglichkeit: The Modernity of an Old Concept (R. Koeltgen, trans.). *The International Journal of Psychoanalysis , 87*(6), 1453–1469.

Ferenczi, S. (1988). Confusion of the Tongues Between the Adults and the Child - The Language of Tenderness and of Passion (M. Balint, trans.). *Contemporary Psychoanalysis, 24*(2), 196-206.

Fletcher, J. (2017). Jean Laplanche: The Unconscious, The Id and the Other. *British Journal of Psychotherapy*, *33*(1), 105–124.

Freud, S. (1895a/1950). *Project for a Scientific Psychology. SE 1* (pp. 283–397). 1966.

Freud, S. (1895b). *Studien über Hysterie, GW 1* (pp. 73-312). 1952.

Freud, S. (1896a). *Weitere Bemerkungen über Die Abwehr Neuropsychosen, G.W 1* (pp. 377-403). 1952.

Freud, S. (1896b). *Heredity and the Neuroses. SE 3* (pp. 143-156). 1962.

Freud, S. (1909a). *Analysis of a Phobia in a Five-Year-Old Boy. SE 10* (pp. 5-149). 1955.

Freud, S. (1909b). *Notes upon a Case of Obsessional Neurosis. SE 10* (pp. 155-319). 1955.

Freud, S. (1909c). *Bemerkungen über einen Fall von Zwangsneurose, GW 7* (pp. 379-479). 1966.

Freud, S. (1912). *On the Universal Tendency to Debasement in the Sphere of Love (Contributions to the Psychology of Love II). SE 11* (pp. 179-190). 1957.

Freud, S. (1914). *On the History of The Psycho-Analytic Movement. SE 14* (pp. 7-66). 1957.

Freud, S. (1915a). *Die Verdrängung, GW 10* (pp. 248-261). 1949.

Freud, S. (1915b). *Das Unbewußte, GW 10* (pp. 264-303). 1949.

Freud, S. (1915c). *Instincts and Their Vicissitudes, SE 14* (pp. 117-140). 1957.

Freud, S. (1917a). *Introductory Lectures on Psycho-Analysis, SE 16* (pp. 243-477). 1963.

Freud, S. (1917b). *Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse, GW 11*. 1969.

Freud, S. (1918). *Aus der Geschichte einer er infantilen Neurose GW 12* (pp. 27-157). 1966.

Freud, S. (1920). *Jenseits des Lustprinzips*, GW 13 (pp. 1-69). 1940.

Freud, S. (1923). *Das Ich und das Es, GW 13* (pp. 237-289). 1967.

Freud, S. (1925). *An Autobiographical Study, SE 20* (pp. 7-74). 1959.

Freud, S. (1926). *Hemmung, Symptom und Angst*, GW 14 (pp. 111-205). 1940.

Freud, S. (1933). *Neue Folge der Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse, GW 15* (pp. 1-208). 1961.

Freud, S. (1937). *Constaction in Analysis, SE 23* (pp. 257-269). 1964.

Freud, S. (1938). *Abriss der Psychoanalyse, GW 17* (pp. 63-138). 1955.

Goldin, D. (2016). Nachträglichkeit Revisited. *Psychoanalytic Inquiry, 36*(5), 408-419.

Heidegger, M. (2001). *Zollikon seminars: Protocols–Conversations–Letters* (M. Boss, ed., F. Mayr & R. Askay, trans.). Northwestern University Press.

House, J. & Slotnick, J. (2015). Après-Coup in French Psychoanalysis: The Long Afterlife of Nachträglichkeit: The First Hundred Years 1893 to 1993. *Psychoanalytic Review, 10*(5), 683-708.

Kuppe, J. (2016). Versuch über Nachträglichkeit Zum Zusammenhang von Psychoanalyse und Gesellschaftskritik im Konzept der Nachträglichkeit. *Radio Corax Programmzeitung*, https://doi.org/10.17613/M6QG8H.

Laplanche, J. (1999). *Essays on Otherness* (J. Fletcher, ed.). Routledge.

Masson, J. M. (Ed. & Trans.) (1985). *The Complete Letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess 1887–1904*. Harvard University Press.

Mills, J. (2004). The I and the It. J. Mills (Ed.), *Rereading Freud Psychoanalysis through Philosophy* (pp. 127-163). State University of New York Press.

Pearl, J. (2013). A Question of Time Freud in the Light of Heidegger's Temporality (A. Atsmon & J. Pearl, trans.). Rodopi.

Zepf, S. & Zepf, F. D. (2011). "You are Requested to Closean Eye": Freud's Seduction Theory and Theory of the Oedipus Complex Revisited. *The Psychoanalytic Review*, *98*(3), 287–323.

Öz: Bu makale, Freud'un *Nachträglichkeit* kavramını varoluşsal olarak okuma girişimidir. Freud'a göre, geçmiş anılar kendi başına travmatik olmayıp, sonradan yaşananların ışığında travmatik hale gelir. Benzer şekilde, şimdi yaşanan travmatik deneyimler de geçmiş anıların geleceğe ertelenmiş anlamlarıyla açığa çıkar. Dolayısıyla *Nachträglichkeit* hem ileriye doğru bir hareketle/ertelenmiş eylem hem de geriye doğru bir hareketle/geriye dönük olarak yorumlanır. Geçmiş yaşantımızdaki en eski ve güçlü anılar ise zihinsel, dilsel ve cinsel olgunlaşmamışlığımız nedeniyle, çevirileri yapılamadan bastırılır. *Nachträglichkeit* bağlamında buna sahipsiz deneyim, kaçırılmış karşılaşma denir ve Ben, bunların üzerinde varlığını kurar. İşte *Nachträglichkeit* kavramı, bebeklik-yetişkinlik, özne-dünya, geçmiş-şimdi-gelecek, bilinçdışı-bilinç, Ben-O, gerçeklik-kurgu ve düşünce-duygu arasındaki ilişkilere dair söyledikleriyle, varoluşsal olarak kökenimizi görünür kılmaya katkı sunabilir.

Anahtar Kelimeler: Nachträglichkeit, dürtü, bilinçdışı, çeviri, bastırma, dünya, anlam.